

HATIRLAYABİLDİKLERİM: BEŞ

ÇEKİRDEK AYITLAMA

Yıl 1950 olacak... İlk yeğenim dünyaya gelmiş, bizim evde, Behçet Necatigil'in telaşına benzeyen bir telaş... Rahmetli annem Zeliha Hanım birkaç çocuk büyütmenin tecrübesini yaşıyor. Aynı zamanda büyük dayımızın kızı olan gelinimizin annesi Mediha Yengem de çocuk büyütmede onun kadar tecrübeli... Hasılı bizim yeğen doğal bazı rahatsızlıkları sonucu nanelerinin tecrübelerine emanet ediliyor. Bu emanet, tecrübelerinden öte hekimliklerine güvenme anlamına gelmeli...

Bir ayva yaprağı lafıdır gidiyor ama ben daha ilkokul çocuğuyum, ne anlayacağım yapraktan mapraktan...

Son yıllarda bu tür hekimliklerin sayısı oldukça arttı. Gazetelerin sağlık sayfaları, TV'nin ilaç pazarlayan kanalları, olmadı davetli hekimlerin cevap verdiği programları derken dört yanımız hekimlerle sarılıverdi.

Geçenlerde bir yerlerde okumuştum. Meğer bizim kayısı çekirdeğinin de bilmem kaç ayrı şifası varmış. Hatırlıyorum, Konya'mızın ilk büyük marketlerin-

den olan, ancak günümüzde adı tarih olan Afra açıldığı zaman bu kayısı çekirdeğinin içi çuval içinde pazarlanıyordu da çocukluk günlerimin özlemini gidermek için zaman zaman alır olmuştum.

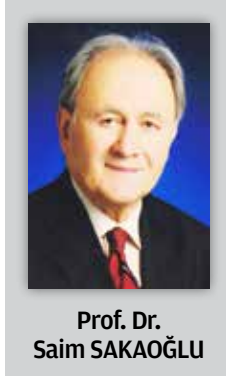
Tatildeyim Erdemli'de... Hanım yine reçel yapmanın peşinde... Öyle ya kış boyunca kızlarımıza ne ikram edeceğiz yanlarına giderken. Her şey tamam, ama uzaktan bir ferman:

"Kayıpların çekirdek içleri de reçellerine pek iyi gider..."

Rica makamında ancak emir usulünde söylenmiş bu söze ne denilebilir ki? Siz isterseniz isyan ediniz, hatıta açıkça karşı çıkınız:

"Hanım, ben reçelin içinde çekirdek istemiyorum!" mu diyeceğim.

Demek ki bizim çocuklar, hele hele torun da seviyorsa bana sadece çekici elime almak kalıyor. Neyse, çata pat kırmaya başlıyoruz çekirdekleri. Yeterince değil de reçellik kayıpların tamamının çekirdeğini halledince rahatlıyorum. Nasıl olsa evde başka çekirdek yok!

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

Biz Konyalılar sözlüklerde *ayıklamak* olarak geçen fiili küçük bir değişiklikle söyleyiveririz: *ayıtlamak*. Tabii mürekkep yalamışlarımız yine sözlükteki gibi yazıp söylerler, onları konu dışında tutuyorum.

Yazımızın başlığı ne idi: Çekirdek *Ayıklamak*. Ancak burada dile getirilecek olan çekirdek *ayıtlaması* bizim reçele eklenecek çekirdek içini ortaya çıkarmak değildir. Neredeyse 70 yılın ötesine giden bir gelir kapısıdır.

İkinci Dünya savaşı diye adlandırılacak olan eskilerin *büyük harp* dedikleri felaket bitmiş, başta Avrupa'nın savaş yüzü görmüş ülkeleri büyük yıkım ve sıkıntı içindeler. Biz savaşa bulaşmamışız ama birileri bulaştırabilir düşüncesiyle tetikte bekliyoruz. Âşık Veysel'in toprağı her zaman bire on bile vermiyor. Nüfusumuzun yüzde yetmiş köylerde... Şehirler ise köylünün harman kaldırmasını bekliyor.

Bizim mahallede bir söz yayıldı kulaktan kulağa. Deniliyordu ki: "Herifin biri kırılmış kayısı çekirdeklerini çuval çuval ayıtlattırmış!"

Bunu ekonomi diliyle söylemek gerekirse deriz ki: *Evinize istediğiniz sayıda içi kırılmış kayısı çekirdeği dolu çuval indireceğiz. Bu çu-*

vallardaki çekirdeğin kabuğu sizde kalacak, içini bize vereceksiniz.

Yeni kuşaklar bunu pek anlamazlar. Isınmak için kömür yok ki... Odun da ucuz değil. Meğer bu kayısı çekirdeği iyi yanar, ısı enerjisine dönüşürmüş. Ehhh, beş çuval çekirdek ayıtlarsanız en az iki buçuk çuval yakacak çekirdek kabuğunuz olacak. Günün boş saatlerinde bu çekirdek işine soyunursanız elbette kışa hazırlık yapmış olacaksınız.

Ayrıca çuval başına üç beş kuruş veriliyor muydu, onu hatırlayamıyorum. Çocukluk işte.

İmece kelimesini biz Konya'da ümmeci diye söyleriz. Bir tür ortak iş yapma, birinin işini kolaylamak için ona gönüllü olarak yardımcı olmak. Bu çekirdek işinde de çuvalların zamanında halledilebilmesi için zaman zaman komşuların birbirlerine yardımcı olduğunu da unutmamamız gerekir. 'Bugün de var mı, bilmiyorum' diyemeyeceğim; vardır elbette. Küllüne muhtaç olduğumuz komşu-muza yardımcı olmaz mıyız. Ancak artık komşular arasında değil, dostlar arasında kaldı bu iş. Bizler apartman / blok / site hayatına geçtikten sonra ümmecilği birz askıya almış gibiyiz de.

(Erdemli, 17 Temmuz 2017)

1321/1905 TARİHLİ MAARİF SALNAMESİNE GÖRE KARAMAN MEDRESELERİ

Ahmet ÇELİK

Medrese, “Ders okutulan yer” demektir. Bugünkü ortaöğretim (ortaokul - lise vs.) ile yükseköğretim (yüksek okular, üniversiteler) seviyesinde eğitim - öğretim yapan kurumlardır. Osmanlı döneminde “Sıbyan / İbtidaiye” ilkokullar, “Enderun” İdareci yetiştiren okullar ve “Askerî Okullar” dışında kalan diğer eğitim müesseseleri “medrese” olarak adlandırılmışlardır.

Medreseler devlet ya da şahıslar tarafından yaptırılır ve gelirleri devletten veya medreseye vakıflardan sağlanırdı.

Medresede. 1 - Müderris (Profesör), 2 - müîd (doçent), 3 - Danişmend (asistan, araştırma görevlisi) diye adlandırılan üç gu-

rup eğitimci bulunurdu

Öğrenciler “danişmend, suhte, molla, hoca, şakirt, çömezler” olarak sınıflandırılırdı. Medreseye 14 yaşından küçük ve 30 yaşından büyükler öğrenci olarak alınmazdı.

Talebeye medreseye girişinde müderris “kefil” olur yani muvafakat / onay verir sonra öğrenci, medresede tutulan deftere kaydedilirdi. Bu defterin bir sureti Defter Nazırı’na gönderilir, ayrıca şehir Nüfus Defteri’ne de öğrencinin ismi yazılırdı

Medresede eğitim süresi 9 ay olup hicri aylardan “üç aylar” diye adlandırılan Recep, Şaban, ve Ramazan’da tatil edilirdi. Tatilde öğrenci, öğrendikleri tatbik etmek için imamlık, hatiplik ya-

pardı.

Medrese eğitiminin toplam süresi 12 yıla kadar çıkabilirdi. Öğrenciyi değerlendirme işi müderrise aitti.

Eğitim şekli yönünden medreseler iki guruba ayrılırdı. Bunlar: ihtisas medreseleri (Darü't - Tıblar, Darü'l - Hadis) ve genel

eğitim medreseleriydi.

Medreselerde ders ve kitapların her birinin bitirilmesi bir kaç yıl sürebilirdi. Bir medresede dersin ya da kitabın bir bölümünü bitiremeyen öğrenci bir üst dereceli medresede kitapların ve derslerin devamları okutulduğu için bu medreseye geçemezdi.

Medreseden mezun olanlar, müderris veya kadılıklarda görev alabilirdi.

Medreselerde okutulan dersler “cüziyat, akli ve nakli ilimler” olarak şöylece sıralanırdı.

1. Cüz’iyyat: Hesap, Heyet (Astronomi), Hikmet (Felsefe), Tıp, Matematik, Tarih, Coğrafya, Belagat; 2. Ulûm - ı Âliye: Kelâm, Mantık, Sarf, Nahiv (grameri) ; 3. Ulum - i Âliye: Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kur’ân - ı Kerîm vs.

Bir müderris en fazla 4 çeşide kadar ders verirdi. Medreselerde hakim olan ders metodu “anlatım (takrir) ” ve “soru - cevap” usulüydü. Eğitim mekânı olarak medrese binası ve camiler kullanılırdı. Müderrisler, belli gün ve camilerde halka açık Tefsir, Hadis (Buhari’nin Sahih, Müslim’in Sahih ve Kadı İyaz’ın Şifayı Şerif dersleri) ya da medrese vakfının şartına göre: İslam Hukuku / Fıkıhtan “Hidaye, Mülteka, Kuduri ve Halebi” dersleri verebilirdi. Derslerde kullanılan eğitim dili Türkçe, Arapça ve Farsça idi.

Dersler hafta içinde Pazartesi, Salı ve Cuma günleri muntazaman görülürdü. Hafta içi dersler saat sistemine göre değil sabah ve öğle olmak üzere iki (öğün) çeşitti. Genelde sabah dersleri medresede ve medresenin müderrisi tarafından, ikinci dersleri ise camide ve bir dersiam tarafından verilir.

Sabah dersleri genellikle Arap dilini öğrenmeye aitti. Sabah namazının hemen arkasından kahvaltı yapıldıktan sonra derse başlanır, Kur’ân - ı Kerîm okunarak

ve Hazreti Peygambere (sav) salât ve selâm getirilerek devam eder ve öğle namazına kadar sürerdi.

Öğleden sonraki derslerde ise talebe, hocanın anlatımını dinlerdi. Bu dersleri cami veya mesitlerde medresesi olmayan hocalar tarafından verilir. İkinci derslerinde İslam Hukuku / Fıkıhtan Halebi, Mülteka ve Dürer okutulurdu. Ayrıca Fıkıh usulünden Molla Hüseyin’in Mir’atü’l - usul ve İni Melek’in Menar ile Hadis ve Tefsir dersleri de genelde genellikle ikinci derslerinde okutulurdu.

Kitap takibi metodunda ise şu kitaplar takip edilirdi.

I. Arapça’da Sarf (kelime yapısı) kitapları altı kademedeydi ve sırasıyla. Emsile, Bina, Maksud, İzzi, Merah ve Şafiye okutulurdu. Sonra Nahve (cümle yapısına) geçilirdi. Nahiv kitapları ise dört kademedede okutulurdu. Bunlar Avamil, İzhar, Kafiye ve Molla Cami’dir

II. Edebiyat olarak Telhis, Muhtasar Meani okunurdu.

III. Mantık - Felsefe olarak 2 - 3 yıl süren bu bölümde mantık kitaplarından. İsağoci (mantık başlangıcı), Tasavvurat, Tasdikat ve Hikmet okunurdu.

IV. Akaidde ise Celal Devvani’nin Akaidi okunurdu.

Akaid ve ilmi kelimadan sonra müderris ya daha ileri düzey ihtisas dersleri verir veya bunları okutacak birini tavsiye eder; ancak ondan sonra diploma / icazet almayı hak edebilirdi. Artık bun-

dan sonra müderris ile talebesi için son derece önemli olan icazet / diploma törenlerine geçilirdi.

Ders metodu olarak “hoca / müderris - talebe” arasında “soru sorma” tekniğine yani aracısız ilişkiye dayanırdı. Böylelikle talebenin aktif olarak derse katılımı sağlanır, kendisine ve fikirlerine önem verildiği, dinlenildiği fikri hissettirilirdi. Bu metodla öğrencinin şahsına ve karşısındakilere güven duyması ve benzer müspet tavırları sergilemesi doğal bir yolla öğretilirdi ve gencin “Sosyalleşmesi” sağlanırdı.

Medrese sisteminde talebenin hocadan daha fazla istifade edebilmesi için gayret göstermesi ve müderrisin de daha fazla bilgi ve tecrübesini öğrencisine aktarma yoluyla talebenin kapasitesini artırmasını hedeflenirdi.

Medresede talebeye muhake-me (düşünme), mukayese (karşılaştırma), muhafaza (ezber) ve tahlil (çözümleme, inceleme) yapabilme yeteneklerinin kazandırılması ve geliştirilmesine önem verilirdi. Derslerde yapılan münazara (tartışma), ilmî sohbetler ve öğrencinin yaptığı mütalâalarla (inceleme araştırmalarla) öğretmen - öğrenci arasındaki yakınlaşmalar sağlanırdı ve eğitim kurumunda bir nevi “seminer, konferans, panel, açık oturum” gibi kültürel faaliyetler sağlanmış olurdu.

Dersler, genellikle medreselerde yapılmakla beraber, bazen müderrislerin evlerinde de yapılırdı. Yani müderris nerede öğ-

renci etraflarına toplanırsa orada ders okuttuğu da olurdu. Bunlar bir nevi “yaygın eğitim” “okul dışı eğitim” veya “halk eğitimi” oluyordu. Bu yolla halkın genel kültür seviyesini artırılmaya çalışılırdı.

Medresede esas olan sınıf geçme yerine “ders ve kitap geçme” usulüydü. Eğer bir öğrenci derslerde ve kitaplarda başarılı olursa seneyi beklemeden bir üst sınıfa geçebilirdi.

Ayrıca medresede “seçmeli ders ve hoca sistemi” de vardı. Buna göre Seçmeli Ders Sisteminde talebe ya da ve hocaların tercihi düşünülerek ders seçme hakkı tanınmıştır.

Seçmeli Hoca sisteminde ise medreselerde her talebenin istediği hocadan ders alabilme imkânına sahipti. Örneğin öğrenci fıkıh dersini A müderrisinden, mantık dersini B müderrisinden alabilirdi.

Medresede dersi anlamayan veya daha fazla bilgi almak isteyenler için muhtemelen danişmentler tarafından ders öğrenciye tekrar edilirdi. Sıra masa olmadığından “Peş tahtası” denilen bu küçük masalara bağdaş kurup oturularak kucağa alınır üzerine kitap konularak okunurdu. Peş tahtası olmayanlar kitabı bir yastığın üzerine kor ve öyle ders çalışırdı. Medreselerde talebe imtihana tabi tutulurdu. Bunun için de özel bir imtihan komisyonu kurulurdu. Komisyon başkanı, “mümeyyiz” sıfatı ile merkezden gönderilen Alay Müftüsüydü. Yanına müderrislerden üye seçile-

»	احمد	۳	»	اسماعيل	»	دكان عمله بنده	»	جاي	»	قرمان	»
»	ابراهيم بك	۵۰	»	عثمان	»	علي قريه سي	»	خانويه	»	»	»
»	حاجي عثمان افندي	۶۵	»	مفتي حاجي محمد	»	قزاري عمله بنده	»	بازار بری	»	»	»
»	محمد	۳۶	»	حاجي علي	»	شار بازاري	»	دباغخانه	»	»	»
»	حاجي قوری	۸	»	محمد	»	خطيب	»	حجاز راه	»	»	»
»	محمد	۳۱	»	حاجي سلمان	»	منصور دذه	»	قاضی بك	»	»	»
»	حاجي حبيب	۳۰	»	عثمان	»	عباس اندي	»	كزنیه	»	»	»
»	احمد	۵۱	»	صالح	»	حصار قريه سي	»	آرسلان اوغلی	»	»	»
»	نظيف	۱۱	»	اسماعيل	»	انخي عثمان	»	بكي ماره	»	»	»
»	حاجي محمد	۲۰	»	حسين	»	عباس	»	قرلار	»	»	»
»	اسحق	۲۰	»	محمد	»	علي	»	حاجي اسحق	»	»	»
»	عبدالرحمن	۹	»	مصطفى	»	خطيب	»	بكي مدسه	»	»	»
»	زين العابدين	۶۴	»	موسی	»	.	»	آغا مدرسه سي	»	»	»
»	نوح پاشا	۱۲	»	احمد	»	قوجق دده	»	نوح پاشا	»	»	»
»	حاجي محمد افندي	۲۰	»	.	»	بقيار	»	كنلی	»	»	»
»	علي دده	.	»	.	»	بدستان	»	علي دده	»	»	»
»	مصطفى	.	»	.	»	شام بازاري	»	كوز	»	»	»
»	.	.	»	.	»	.	»	شهبانیه	»	»	»
»	ارباك اوغلی	.	»	.	»	حصار عمله سي	»	ارباك اوغلی	»	»	»
»	موسی	.	»	.	»	.	»	موسی	»	»	»

rek komisyon tamamlanır ve bu komisyon huzurunda öğrenci imtihana tabi tutulurdu. İmtihana başaramayanlar askere sevk edilirdi.

Öğrenci medrese dışına çıkışlar için müderristen izin pusulası almak zorundaydı. Sonra Defter Nazırı'na gidip "Murur (çıkış) Tezkeresi" alıp şehirden ayrılabilirdi. Disiplini sağlayan bir yöntemde, başarılı öğrenci, süratle eğitim kademesinden danışment, muit, mülazım, yapılırdı. Medresede yatılı kalan başarılı öğrenciler kalabalık odalardan tek kişilik odalara aktarılırdı. Disiplin yetmezse derste başarısız

sayılan, hocanın gözünde itibar kaybetme, medreseden ihraç, kovma, bursunu kesme, sürgün ve hapis gibi cezalar alırdı. Medreseden atılan öğrenci başka bir medrese müderrisine kendisini kabul ettirebilirse tahsiline devam edebilirdi.

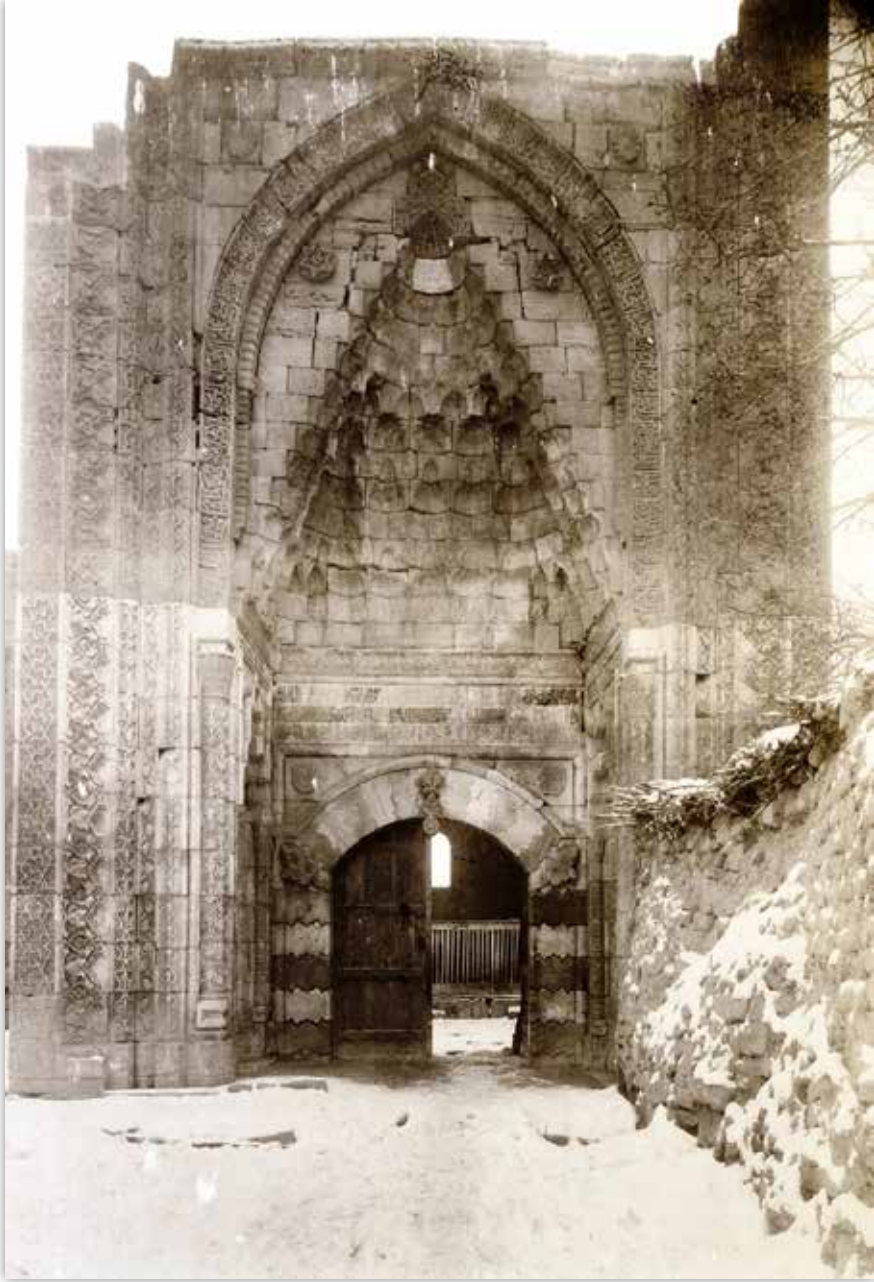
KARAMAN MEDRESELERİ

Salnameler bir yıl içinde olan olayları tespit etmek amacıyla düzenlenir ve "yıllık" olarak adlandırılır. Osmanlı döneminde Salnameler içerdikleri konular ve isimleri bakımından devlet, vilayet, resmi kurum ile kuruluşlara ait ve özel olmak üzere çeşitli

gruplara ayrılırlar. Osmanlı devletinde Nezaret-i Maarif-i Umumiye (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından yayımlanan salnamelelere "Salname-i Maarif" adı verilir. Nezaret-i Maarif-i Umumiyetarafından ilk kez, 1900-1905 yılları için Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye (Milli Eğitim Bakanlığı Genel Yılığ)ı adıyla, ülke

çapında eğitim, öğretim yıllıkları yayınlamıştır. Bu belgeler, ülkenin eğitim durumunu rakamsal olarak ve topluca gösterdikleri için, eğitim sorunlarının daha iyi anlaşılıp değerlendirilmesine yardımcı olmuştur. "Maarif-i Umumiye Salnameleri" Sultan II. Abdülhamit döneminde 1316 / 1901, 1317 / 1900, 1318 / 1902,

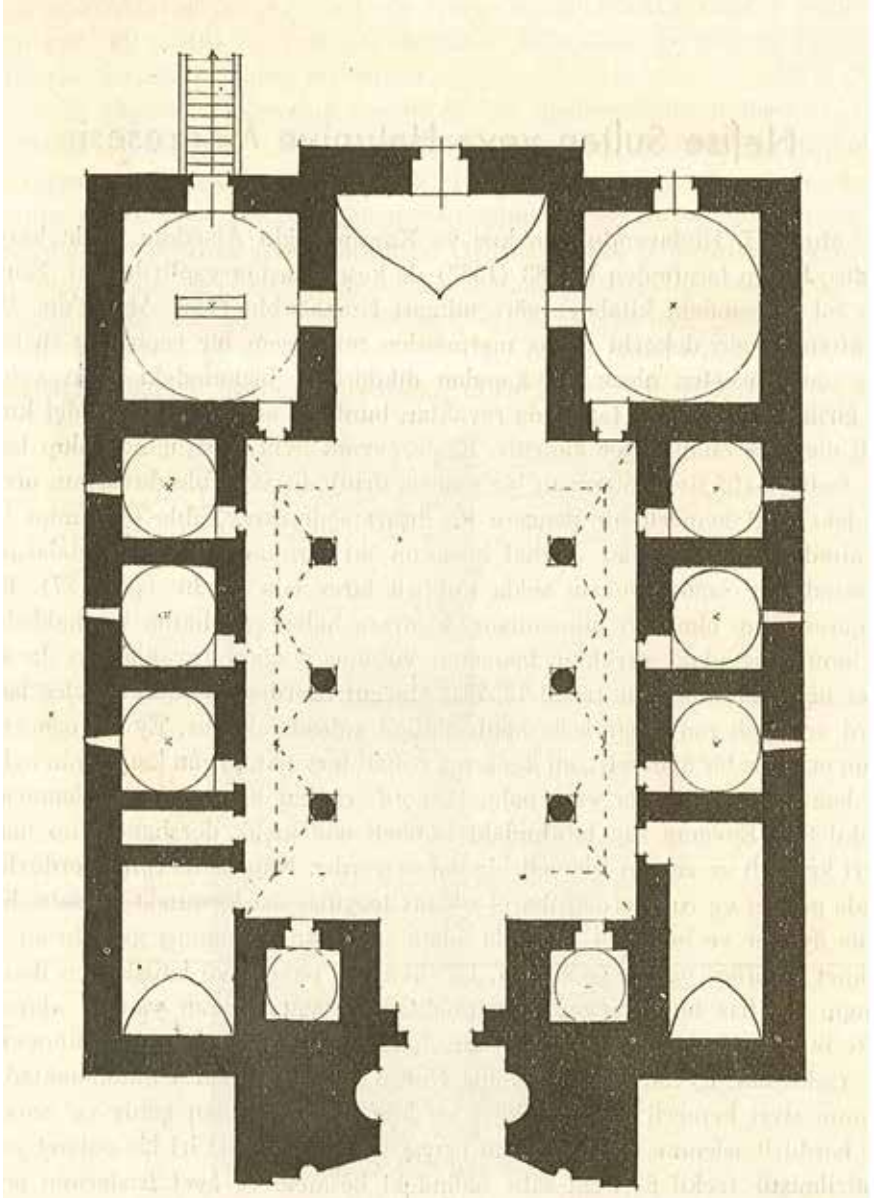
1319 / 1903 ve 1321 / 1905 yıllarına ait olmak üzere beş defa yayınlanmıştır. Maarif Salnameleleri, Osmanlı Döneminin merkez ve taşra eğitim tarihi açısından önemli kaynaklar arasındadır.

1321 / 1905 tarihli ve Osmanlı döneminin son resmi "Maarif Salnamesine" (sayfa 847)

göre Karaman'daki medreseleri⁽¹⁾ bulunduğu yer, müderrisi, öğrenci sayısı ve banisi şunlardır:

1. Çelebi Medresesi: Gazi Doğan Mahallesi'ndedir. Müderrisi

(1) İbrahim Hakkı Konyalı, Karaman Tarihi'nde "Emir Bey, Emir Musa, Eskici Zencirli, Gödemenli Hacı Ali Efendi, Hacı Şemsuddin Darulhuffazi, Hatuniye Melek Hatun, Emir bey, Keşi, Şam Pazarı" ile "Ermenek'te Musa Bey Tol" medreselerinden bahsetmektedir. Bakınız: Konyalı, 455 - 482

Karaman Hatuniye Medresesi planı, 1381

risi eski müftü İsmail Efendi⁽²⁾

(2) "Muhacir Müftü" diye de bilinen İsmail Hakkı Efendi 1851'de Bulgaristan'da doğdu. Karaman Müftüsü Kırmaz Hoca hakkında Hürriyet ve İtilaf Partisi taraftarlarının, muhalefeti nedeniyle Konya'ya sürgün edilmesiyle boş kalan Müftülüğü Karaman ulemasından birinin atanması Şer'iyye Vekâlet'ince uygun görülmediğinden; önceden Bulgaristan'ın "Norkop" kazası Müftüsü iken buraların Bulgarlar tarafından istilası nedeniyle muhacir olarak Türkiye'ye iltica eden "Norkop" Müftüsü İsmail Hakkı Efendi 1328'de Karaman Müftülüğüne atanarak Beş yıl kadar Müftülük görevinde bulunmuştur. İsmail Hakkı Efendi 65 yaşını geçmiş olması nedeniyle yaş haddinden 1916'da emekliye ayrılmış ve 1920'de Mersin'de vefat etmiştir. Bakınız: Mehmet

olup 3 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Ahmet Efendi'dir.

2. Hatuniye Medresesi: Ali Mahallesindedir. Müderrisi Osman Efendi olup 50 öğrencisi vardır. Medresenin banisi İbrahim Bey'dir.

3. Pazar Yeri Medresesi:

Ali Kirboğa, Silinmeyen Simalar, 187 - 188

Fenari Mahallesindedir. Müderrisi Müftü Hacı Mehmet Efendi⁽³⁾ olup 65 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Hacı Osman Efendi'dir.

4. Debbaghane Medresesi: Şar Pazarı Mahallesindedir. Müderrisi Hacı Ali olup 36 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Mehmet Efendi'dir.

5. Hicazı Rah Medresesi: Hatıb mahallesindedir. Müderrisi Mehmet Efendi olup 8 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Hacı Kadri Efendi'dir.

6. Kadı Bey Medresesi: Mansur Dede Mahallesindedir. Müderrisi Hacı Süleyman Efendi olup 31 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Mehmet Efendidir.

7. Kütüphane Medresesi: Abbas Efendi Mahallesindedir. Müderrisi Osman Efendi olup 30 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Hacı Hasib Efendi'dir.

8. Arslanoğlu Medresesi: Hisar köyündedir. Müderrisi Salih Efendi olup 51 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Hacı Ahmet'tir.

9. Yeni Minare Medresesi: Ahi Osman köyündedir. Müderrisi İsmail Efendi olup 41 öğren-

cisi vardır. Medresenin banisi Nazif Efendi'dir.

10. Kızıllar Medresesi: Abbas köyündedir. Müderrisi Hüseyin Efendi olup öğrenci sayısı belirtilmemiştir. Medresenin banisi Hacı Mehmet Efendi'dir.

11. Hacı İshak Medresesi: Ali köyündedir. Müderrisi Mehmet Efendi olup 30 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Hacı İshak'tır.

12. Yeni Medrese: Hatıb köyündedir. Müderrisi Mustafa Efendi olup 9 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Sarı Abdurrahman'dır.

13. Ağa Medresesi: Dıman köyündedir. Müderrisi Musa Efendi⁽⁴⁾ olup 64 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Zeynelabidin Efendi'dir.

14. Nuhpaşa Medresesi: Koçak Dede köyündedir. Müderrisi Ahmet Efendi olup 12 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Nuh Paşa'dır.

15. Keşli Medresesi: Yetimler köyündedir. Müderrisi Ahmed Efendi olup 20 öğrencisi vardır. Medresenin banisi Hacı Mehmet Efendi'dir.

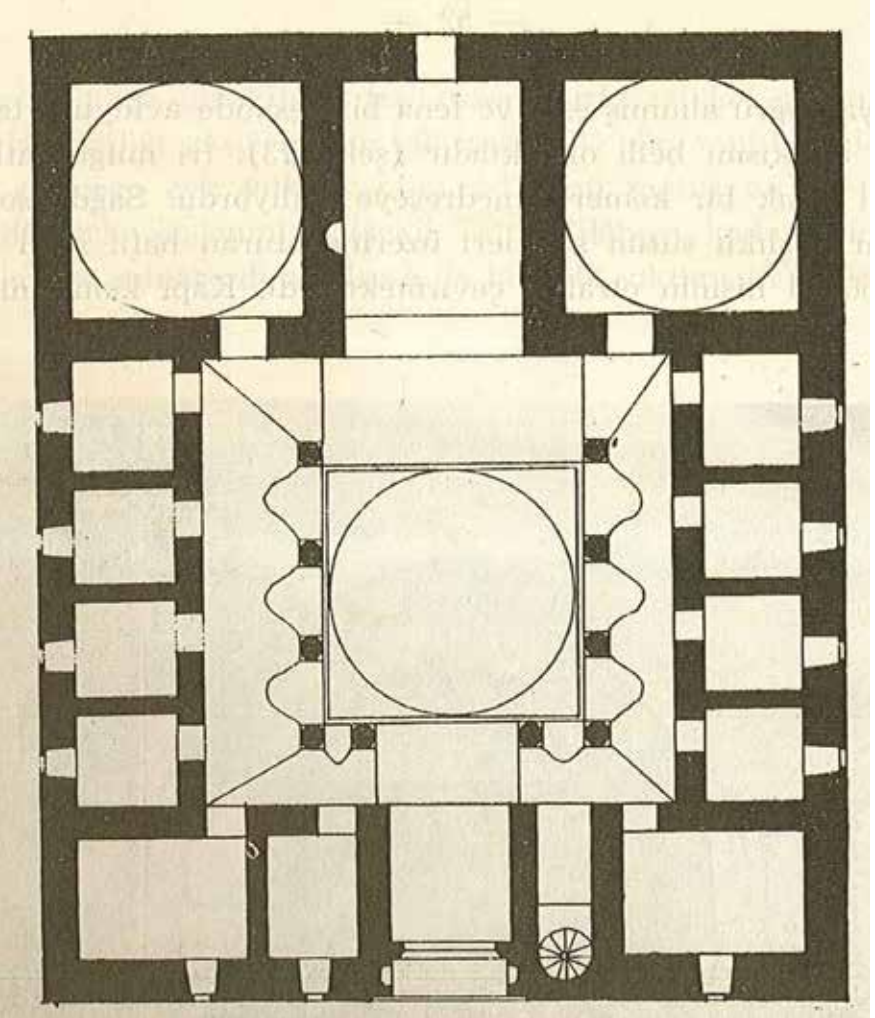
16. Ali Dede Medresesi:

(3) "Kırnazzade" diye meşhur olan Müftü Mehmet Efendi, 1271/1855'de Karaman Ahi Osman mahallesinde doğdu. Babası Mehmet Ali Efendi, annesi Züleyha hanımdır. İlk mektepten sonra 1863'de Konya'ya giderek Sarı Hafız Medresesinde Konya Müftüsü Akça Alanlı Ahmet Efendi'den 1880 İcazet aldı. İcazetten sonra Karaman'da Fenari mahallesindeki Fenari Medresesi'nde eğitime başladı. 1893'de halkın seçimiyle Karaman kazası Müftüsü oldu. 1899'da Edirne Müderrisliği riyaseti tevcih olundu. 1902'de vazifeden alıkonularak dört yıl Konya'da ikamete mecbur edildi. Akabinde 1908'de affa uğrayarak, eski vazifesine döndü. 16 Eylül 1912 tarihinde vefat etti. Bakınız: Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, III / 60 - 61; İbrahim Hakkı Konyalı, Karaman Tarihi, 289, 503; Mehmet Ali Kirboğa Silinmeyen Simalar, 187

(4) "Gara Gara" hoca diye meşhur olan Musa Efendi 1274 / 1858'de Karaman'da doğdu. Babası Hacı Hafız Ağa, Ağa caminin yanındaki Ağaoğlu Medresesinin Müderrisi idi. Musa Efendi, ilk medrese tahsilini Mehmet Hadi Efendi ve Karaman Müftüsü İbrahim Hulusi Efendi'den aldıktan sonra, Konya'da Paşa Dairesi Medresesi'nde Aladağlı Ahmet Efendi'de tamamlayarak icazet aldı. "Gara Gara" lakabını ona Hocası tarafından çok sevildiği ve esmer ufak yapılı, sakin bir talebe olduğu için verilmiştir. Musa Efendi'nin Medresesinin adı Zeynelabidin Ağa Medresesi'dir. Bir aralık kapatılan bu Medrese 1920'de "Medrese - i İlmiyye" adıyla Fakülte denginde bir külliye olarak tekrar açılmış ve müderrisliğine Musa Efendi tayin edilmişti. Musa Efendi 1927'de Karaman'da vefat etmiştir. M. Ali Kirboğa Silinmeyen Simalar, 210 - 211.

Emir Musa Medresesi ve planı

Köhne Bedesten mahallesinde olan medresesin müderris ve talebesi mevcut değildir. Medresenin banisi Ali Dede'dir.

17. Gözübüyük Medresesi:

Şam Pazarı mahallesinde olan medresesin müderris ve talebesi mevcut değildir. Medresenin banisi Zeyneli Mustafa'dır.

18. Şabaniye Medresesi:

Şam Pazarı mahallesinde olan medresesin müderris ve talebesi mevcut değildir, Medresenin banisi Zeyneli Mustafa'dır.

19. Erikoğlu Medresesi: Hisar mahallesinde olan medresesin müderris ve talebesi mevcut değildir Medresenin banisi Erikoğlu'dur.

20. Emir Musa Medresesi:

Hisar mahallesinde olan medresesin müderris ve talebesi mevcut değildir. Medresenin banisi Emir Musa'dır. ⁽⁵⁾

SONUÇ

1321 / 1905 tarihli Maarif Salnamesine göre Karaman'da 20 medrese mevcuttur. Bu medreselerde 14 müderris görev yapmaktadır. Bu müderrisler İsmail

Efendi (Eski Müftü), Osman, Efendi, Hacı Mehmet Efendi, Hacı Ali Efendi, Mehmet Efendi, Hacı Süleyman Efendi, Osman Efendi, Salih Efendi, İsmail Efendi, Hüseyin Efendi, Mehmet Efendi, Mustafa Efendi, Musa Efendi, Ahmet Efendi, Ahmed Efendi'dir. Kızıllar medresesinde öğrenci sayısı ve Ali Dede, Gözübüyük, Şabaniye, Erikoğlu ve Emir Musa Medresesinin ise müderrisi ve öğrencisi belirtilmemiştir. Bu medreselerde toplam 450 öğrenci eğitim görmektedir.

Osmanlı dönemin son döneminde yani 1922 yılında Dr. Nazmi tarafından yayınlanan "**Konya'nın Sıhhi İctimai Coğrafyası**" adlı eser de Karaman medreselerinin sayısı ve genel durumu hakkında: "5'i Hadim'de 5'i diğer kazalarda ve 19'u da merkezde olmak üzere toplam 29 medrese mevcut ise de medreselerin büyük bir kısmı atıl ve terk edilmiş durumdadır" bilgilerini verir.

3 Mart 1924'de çıkan Tevhid - i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim kurumları, Millî Eğitim Bakanlığına bağlanarak tüm medreseler kapatılmıştır.

KAYNAKLAR:

Nazmi, Konya'nın Sıhhi İctimai Coğrafyası, Ankara, 1922

İbrahim Hakkı Konyalı, Karaman Tarihi, İstanbul 1967

Mehmet Ali Kırboğa, Silinmeyen Simalar, Karaman Tarih yok.

Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, İstanbul, 1982

Salname - i Nezaret - i Maarif - i Umumiye, İstanbul, 1319 s. 840, 1321, s. 573

(5) Bu medrese Ortakale Pazar kapısı dışında medrese sokağının içinde idi. Medrese, 4 köşe bir plan ile inşa edilmişti. Tak kapısı doğuya açıyordu. Tamamen kesme taşlarla yapılan kubbesi kesme taşlarla kapatılmıştı. İçeri girilince solda minare aralığı ile solda iki oda vardı. Ayrıca 10 sütünün yüklediği tonoz ve ana yuvarlak kubbenin örtüğü bir sahn ortasında havuz, sağda ve solda dörder oda, kible tarafında tonoz beşik örtülü bir eyvanı vardı. Burası medresenin hem mescidi hem de dershanesiydi. Eyvanın sağında ve solundaki yuvarlak kubbeli odalar, türbe idi. Medresenin bitişinde Rahime Hatun Hangahı vardı. Son zamanlarda burası da medrese olarak kullanılıyordu. Bunlara iç ve dış medrese denirdi. Medrese 1927 yılına kadar ayakta idi. 1927'de yıktırılarak taşlarıyla İstasyon caddesindeki Gazi İlkokulu inşa ettirilmiştir. Gazi ilkokulunu yapan Almanlar medresenin tak kapısı ve kitabelerini Almanya'ya götürmüşlerdir. Bakınız: Konyalı, Karaman Tarihi, s. 455, 457

Derya
KARAKAYA

TARİHİ HAKİKAT: BİR BİTİN GETİRDİĞİ İKTİDAR

İsmail Hâmi Danişmend, 1899 yılında Merzifon'da doğmuştur. Babası Emir Mahmud Kamil, annesi Melek Hanım'dır. Arapça, Farsça, Latince, Fransızca ve Sümerce bilen Danişmend, Sivas Kongresinde İstanbul temsilcisidir. Türkiye İlim ve Sanat Cemiyeti'nin kurucularından olup son eseri Tarihi Hakikatler (2 cilt)'dir. Bu eserinde tarihin hemen her devrine ve her konuya dair, bazen de ilginç olabilecek bilgiler vermektedir.

Bu bilgilerden biri de Kanuni Sultan Süleyman'ın hem veziria-

zama hem de damadı Rüstem Paşa ile ilgilidir. 1500 yılında Hırvatistan Skradin şehrinde doğan Rüstem Paşa, 10 Temmuz 1561 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Haracını ödemeyen ilk efendisi tarafından haracının yerine köle olarak sultanın Galata'daki sarayına verilmiş, buradan iç oğlan olarak saraya getirilmiş olduğu ifade edilir. Sultanın dikkatini çekmesi şöyle anlatılır: Bir gün sarayda Kanuni'nin elindeki şey pencereden aşağıya düşmüş. Herkes onu yakalamak için merdivenden inerken Rüstem

Paşa pencereden atlamış, böylece sultanın dikkatini çekmiş.

Fransızların “korkunç yaratık”, Almanların “gaddar ve menfur” diye tanımladığı Venediklerin çekindiği Paşa, İsmail Hâmi Danişmend’in ifadesinin aksine, zeki ve uzak görüşlü bir devlet adamı olarak nitelendirilir.

Hürrem Sultan ile işbirliği ve Şehzade Mustafa’nın ölümünde rolü olması nedeniyle dönemin tarihçileri ve yazarları tarafından hayırla yâd edilmemiş. Hatta öldükten sonra ardından beddua dolu mersiyeler yazılan tek paşa olarak tanımlanır.

Buna rağmen toplam 14,5 yıl süren iki veziriazamlığı döneminde 12 cami ve mescit, 7 mektep, 32 hamam, 22 çeşme, 273 oda, 54 mahzen, 563 dükkân, 28 han ve kervansaray, 5 medrese yaptırmıştır.

Keskin zekâsıyla daha Enderrun’da iken sivrilen Rüstem Paşa, Diyarbakır’a Beylerbeyi olarak atandıktan sonra Sultan Süleyman’ın kızı Mihrimah Sultan’a da talip olur. Fakat onun daha fazla yükselmesine taraftar olmayanlar cüzzamlı olduğu yolunda bir haber yayarlar.

İsmail Hâmi Danişmend’in Rüstem Paşa ile ilgili naklettiği olay ise aynen şöyledir:

“Tarihte rol oynamış hayvanlar içinde pek meşhur bir bit de vardır. Bu zeki ve muktedir bit, önemsiz bir adamı Kanuni Sultan Süleyman’ın damadı ve hatta veziri azam mertebesine çıkarmış olmakla ünlü bir hayvancağızdır.

Kanuni’nin birkaç oğluna karşı-

Kanuni Sultan Süleyman (1494 - 1566)

lık bir tek kızı vardır. Bitin rolü Mihrimah Sultan denilen bu güzel kızın evlenmesinde gösterilir. Sultan Süleyman kendisine damat olarak askeri iktidarını takdir ettiği Diyarbakır valisi Rüstem Paşa’yı seçmiştir. Çirkinliği ve cehaletiyle tanınan bu entrikacı devşirme, bir Hırvat dönmesidir. Ünlü Osmanlı tarihçisi Peçevi’nin deyişiyle “kul cinsinden hırvatü’l asıl” ve “mucid-i bünyan-ı rüşvet” yani Osmanlı tarihinde ilk rüşvet alan devlet adamı olmakla da ün yapan bu herifin İstanbul’da birçok nüfuzlu düşmanları vardır. Bunlar havadisi duyar duymaz hemen harekete geçip Rüstem Paşa’yı gözden düşürecek birçok kusurlarından söz etmeye başlamışlar ve hatta cüzzamlı olduğunu bile ileri sürmüşlerdir.

Diğer isnatlara kulak asmayan Kanuni’nin işte bu iftira karşısında şaşaladığından söz edilir. Nihayet

iş Hekimbaşı'ya intikal etmiş ve o da cüzzamlılarda bit bulunmayacağını, kim de bit bulunursa onun cüzzamlı olamayacağını tıbbi bir esas olarak ortaya atıvermiştir. İşte bunun üzerine saray hekimlerinden Mehmet Ağa, padişahın fermanıya hemen Diyarbakır'a gönderilip Rüstem Paşa birdenbire muayene ettirilmiştir. Meşhur bitin işte bu muayene sırasında paşanın gömleğinde görüldüğünden bahsedilir. Rüstem Paşa'nın cüzzamlı olmadığı nihayet o uğurlu bit sayesinde anlaşılmiş ve damatlığa artık hiçbir engel kalmamıştır. Bununla beraber, paşanın gömleğinde bulunduğu bahsedilen hayvancağız kendisini bulup çıkaran bah-tiyar hekimi servetlere boğmuş olduğu için hakiki olmaktan çok hayali bir bit olmak ihtimali de vardır. İşte bundan dolayı paşaya, Kehle-i ikbal lakabı takılmıştır. Acemce bir terkip şeklinde tertip edilen bu lakaptaki ikbal kelimesinin çeşitli manaları vardır. Burada kastedilen mana, iktidar yani mevki-i iktidardır. Bu duruma göre kehle-i ikbal,

iktidar biti demektir. Osmanlı devlet adamlarından birçoklarına halk tarafından böyle bir takım küçültücü unvanlar takılmış ve bunlar herkes tarafından kullanıldığı için adeta birer isim haline gelip tarihe de geçmiştir.

Bu ikbalini bir bite borçlu olan Kehle-i ikbal Rüstem Paşa'nın resmen yazılan terekesi içindeki kıymetli şeyler şöyle sıralanır:

*8000 yazma Kur'an-ı Kerim,
130 Murassa, Kur'an-ı Kerim,
5000 yazma kitap,
170 köle,
2900 at,
1160 deve,
80.000 tülbent,
780.000 altın,
5000 hil'at,
1100 altın üsküf,
2009 yün keçe,
2000 zırh,
600 gümüş eğer,
500 murassa altın eğer,
130 çift altın üzengi,
800 murassa kılıç,
1500 gümüş miğfer,
1000 gümüş şesper,
33 kıymetli taş,
1000 yük gümüş külçesi,
Anadolu ve Rumeli'de 1000 çiftlik,
476 değirmen*

Ve saire... Bu muhteşem liste, kehle-i ikbal terekesinin ancak bir kısmını göstermektedir. İşte bundan da anlaşılıyor ki paşanın gömleğinde bulunan tarihi bit, dünyanın en uğurlu kehlesidir."

KAYNAKLAR

İsmail Hâmi DANIŞMEND, Tarihi Hakikatler, c. 1, İstanbul 1979, s. 494-97.
Erhan AFYONCU, "Rüstem Paşa", DİA,